

MOBILITĂȚI CULTURALE LA ROMÂNII ARDELENI ÎN „VORMĂRZ”: NICOLAE PAULETI (II)*

Zevedei - Ioan Drăghită

Se poate afirma că Nicole Pauleti a rămas, ca poet, în întregime, în, manuscris, opera sa fiind cu desăvârșire ignorată. Cele câteva poezii, tipărite în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, au fost ascunse, multă vreme, sub haina pseudonimului. A desfășurat o activitate culturală bogată și semnificativă; prin demersul său, ilustrând orizontul ideatic intelectualității române din „Vormăz”, care explică acțiunea politică a ei în prejma și în timpul Revoluției de la 1848. Totodată, opera lui este o oglindă a școlilor Blajului între 1830 – 1841, furnizând informații interesante privind viața, frământările, evenimentele din cadrul acestora, dar și despre trăirile naționale ale învățatului de la Roșia.

Interesante, din acest punct de vedere, sunt poeziile *Urare pentru neam*, *Dragoste patriotică*, *Un suvenir inimătoriu* și *Omul*. În prima poezie, Nicolae Pauleti, în conformitate cu principiile Școlii Ardelene, subliniază originea latină a românilor, *striga-vom: ginte! / Puteri înalte ne-au pus șerbire...*¹. Pe aceeași linie amintește, în poezia *Un suvenir inimătoriu* măreția Romei considerând că virtuțile romanilor s-au transferat la români, care au datoria morală de a se ridica la nivelul strămoșilor: „*Țârna moșilor poștește vânta lor să n-o răpunem / Dac-a lor de-așa mărire nume nouă ne-au lăsat*”². Ridicarea românilor trebuia să se obțină prin cultură, aspect interesant din punct de vedere ideologic dacă ținem seama că acest principiu este unul iluminist, ceea ce arată trăsăturile particulare ale preromantismului și romantismului românesc: „*Puneți dar frațiți ! Acum ambe mâini întru lucrare / Cea streină rea idee înturnaț-o-n alungare / Mergeți, faceți între muze pași ca-n câmpul de război*”³. În finalul acestui poem, Nicolae Pauleti își exprimă speranța în destinul poporului nostru care poate și trebuie să-și clădească propria soartă cu încredere: „*De ursite n-aveți frică, au trecut a lor cântat / Una ni lipsește numai: studie cu bună bază / Călăuză nouă fi-va muzele cu sfântul salt / .../ Roze, mii de trandafire, violete mai mărunte / Vouă da-vor spre a țese un buchet deosebit*”⁴.

Sentimentele naționale ale lui Nicolae Pauleti ce răzbat din aceste poezii, se încadrează în mod armonios în obiectivele și idealurile naționale ce s-au manifestat cu insistență în „Vormarz” nu numai la Blaj, ci în întreaga Transilvanie după cum se va observa, mai târziu, în programul Revoluției de la 1848. Interesantă, din perspectivă istorică, este și poezia ocazională semnată de Nicolae Pauleti și închinată unor personalități blăjene ale vremii. Remarcabile sunt odele scrise în inștea episcopului Ioan Lemeni, profesorului Iosif Pop de Uifăleanu sau Simion Crainic⁵. Poezia scrisă în onoarea lui Ioan Lemeni, cu prilejul sărbătoririi onomasticii acestuia la 7 ianuarie 1840,

* Prima pară a văzut lumina tiparului în Sargeția , XXVII/1, 1997-1998, p.771-778. Din păcate sub un titlu greșit *Modalități culturale la românii ardeleni în „Vormărz”: Nicolae Pauleti (I)*, drept pentru care facem rectificarea de cuviință: *Mobilități culturale la românii ardeleni în „Vormărz”: Nicolae Pauleti (I)*.

¹ N.Pauleti, *Scrieri. Poezii originale. Folclor. Traduceri din Ovidiu*, Ediție îngrijită, Prefață, Note și Glosar de I.Chindriș, București, 1980, p. 153.

² *Ibidem*, p.156.

³ *Ibidem*, p. 157.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 187-193.

ilustrează prețuire de care încă se mai bucura în rândul intelectualității transilvănene ce și-a pus în el multe speranțe și este alcătuită din trei părți: *Corul zeilor*, *Câtec I Palas* și *II Câtec Venus*. În prima parte, autorul arată că la sărbătorirea numelui lui Ioan Lemeni participă întregul Olimp: zeița Pallas (Atena) îi inspiră primul cântec, pentru ca cel de al doilea să vină din partea zeiței Venus. Această poezie, cu certe calități literare, este net superioară odei realizată de Nicolae Pauleti în 1848 și închinată aceluiași personaj⁶.

Remarcabilă este și oda scrisă *La sosirea domnului profesor doctor de teologie Iosif Pop de Uifalău, din Universitatea Vienei la Blaj, în 1839, octobr*⁷. Din ea răzbate sentimentul de mândrie națională datorat revenirii la Blaj a profesorului Iosif Pop „al Minervei fiu cu minte luminată” care s-a remarcat prin studiile exemplare efectuate în capitala Imperiului Habsburgic, fiind unul dintre cei mai învățați oameni pe care i-a avut vreodată Blajul⁸. Despre acesta se cunoaște că s-a născut în 1812. A urmat studiile secundare la Cluj, iar cele teologice la Viena. Din 1839 a fost profesor de teologie dogmatică la seminarul teologic din Blaj și de religie la cursul de filozofie din liceu. A fost apropiat de Simion Bărnuțiu participând la procesul lemenian (1842-1846). În plin scandal, se sinucide (30 aprilie 1845) punându-se astfel capăt vieții unui intelectual care promitea mult⁹. Urarea lui Nicolae Pauleti: „*Aurora vieții fie-i până-n seară / Limpede, serină, ca ziua de vară / Zilele-i fie în această viață / Toate dulceață*”¹⁰ nu s-a putut, din nefericire, îndeplini. La sfârșitul poeziei, semnată de Nicolae Pauleti cu pseudonimul *Clara tânăr*, apare o notă mai târzie: „*Elegie asupra mormântului d. dr. P. Iosif, componatur*”. Aceasta duce la ideea că, probabil, la înmormântarea lui Iosif Pop, fostul său elev, acum preot în Făget, își adaptează oda scrisă cu prilejul venirii profesorului la Blaj, la noua situație, sau a scris o elegie funerară care însă nu a fost descoperită¹¹.

Din aceeași categorie face parte și poezia *Odă la 30 ian. 1839*, închinată Sfinților Grigore, Vasile și Ioan patronii școlilor de la Blaj. Într-o notă autorul a specificat: „*Cântat-au acest vers când au perorat la trei sfinți în Blaj, a. 1839 sub prof. poetelor Ladai Dem. [etriu], poetele N. Pauleti, Il anni theolog 1839*”¹². La Blaj s-a format de-a lungul timpului tradiția ca ziua de 30 ianuarie să fie sărbătorită printr-un festival cultural. Inițial, trei dintre cei mai silitori elevi recitau în limbile română, latină și greacă, fragmente din operele sfinților sărbătoriți. Ulterior, aceste festivități s-au amplificat, de ele legându-se primele reprezentații teatrale la Blaj¹³. Iată că, la acestea, participă în 1839 și Nicolae Pauleti sub îndrumarea lui Demetriu Ladai (1815-1848) – colaborator la *Organul luminării* a lui Timotei Cipariu, pe atunci profesor la liceu, unde rămâne până în 1846, când trece la seminarul teologic în calitate de prefect de studii și profesor de istorie bisericească și teologie dogmatică¹⁴.

Nicolae Pauleti a fost autorul și al unor traduceri din literatura universală, înscriindu-se în curentul general de deschidere spre valorile romantice. Revenim la

⁶ *Ibidem*, p. XXXIV.

⁷ *Ibidem*, p. 194-196.

⁸ George Bariț și contemporanii săi, vol. IV, București, 1978, p. 235-236.

⁹ N. Comșa, T. Seiceanu, *Dascălii Blajului 1754-1948* (Cuvânt înainte de I. Brad), București, 1994, p. 77., Despre teza sa de doctorat, vezi Iacob Mârza, *Profesorul Iosif Pop (1812-1845) și teza sa de doctorat la Viena*, în „Tribuna”, nr. 16 (2025), 23-26 aprilie, 1992, p. 8.

¹⁰ N. Pauleti, *op.cit.*, p. 196.

¹¹ *Ibidem*, p. 402.

¹² *Ibidem*, p. 193.

¹³ I. Mârza, *Școală și națiune* (Școlile de la Blaj în epoca redeșteptării naționale), Cluj-Napoca, 1987, p. 138.

¹⁴ N. Comșa, T. Seiceanu, *op.cit.*, p. 78-79.

revista *Aurora* pe de o parte, datorită faptului că Nicolae Pauleti a activat, aproape exclusiv la această revistă, iar pe de alta, pentru că aici au apărut și s-au consolidat elemente preromantice autohtone, susținute de influențele romantice mature venite prin filieră occidentală. Astfel, în cadrul ei au publicat traduceri din literatura universală intelectuală blăjeni precum Ioan Rusu sau Iosif Many. O atenție specială a fost acordată traducerilor din opera poetului german Schiller¹⁵. Cel care îl impune în literatura noastră a fost Ioan Rusu care l-a cunoscut pe Schiller, probabil, prin lecturile din timpul studenției la Viena, unde a urmat cursurile teologice între 1827-1830¹⁶. La rândul său, Iosif Many între 1838-1840 a tradus mai mult din romanticii maghiari tributari până la saturația influenței franceze. Traduce din poezii: Uhiand, Vorosmarthy, Kisfaludy Sandor și Erdely Sandor, prin care receptează ambianța romantismului francez din care scriitorul blăjean efectuează două traduceri, este vorba de *Les paroles d'un croyant* a lui Lamennais¹⁷ și *Istoria girondinilor* a lui Lamartine din care a publicat un fragment în *Organul luminării* și *Organul național*. De subliniat, că traduceri, mai ales cele din limba germană, semnate de Ioan Rusu au fost efectuate după original, într-o vreme când cărturarii de peste Carpați, precum Ion Heliade Rădulescu, Mihail Kogălniceanu realizau tălmăcirii după intermediari francezi¹⁸.

Se poate afirma în ceea ce privește revista *Aurora* că toți poezii traduși sunt romantici, ceea ce arată, încă o dată orientarea ei spre ideile romantice. Același lucru îl putem spune și despre traduceri din literatura universală semantice de Nicolae Pauleti. A tradus poezia *Amor* a poetului italian Giovanni Battista Guarini după intermediarul maghiar al preromanticului Csokonai Viteaz Mihály din volumul *Lilla* apărut în 1805¹⁹. Din același volum a tradus și poeziile *Către albine* și *Codrul chemat mărturie* (amândouă în anul 1839)²⁰. Întâlnirea lui Nicolae Pauleti cu poezia lui Schiller a avut un final fericit materializat prin traducerea poeziei *Die Teilung der Erde (Împărțirea lumii)*, temă căutată de poezii noștri moderni. Traducerea, semnată de învățatul de la Roșia, o „traducere slobodă”, după cum mărturisește chiar el²¹, este realizată în 1838 fiind publicată în numărul 10 al revistei *Aurora*, pe 21 noiembrie 1838²². Este contemporană cu traducerea lui Mihail Kogălniceanu, dar – susține Ioan Chindriș – „superioară acesteia până la a surclasa înțepinderea redutabilului cărturar moldovean”²³.

Pentru a epuiza preocupările de traducător ale lui Nicolae Pauleti, este absolut necesară abordarea tălmăcirilor din clasicii antici. Interesant este, că un preromantic de talia învățatului de la Roșia a manifestat interes pentru Antichitate, mai ales cea romană, tălmăcind din opera lui Ovidiu, dar și romanul epic *Efesiaca* a lui Xenofon din Efes²⁴. Ce anume l-a determinat să se apropie de valorile Antichității? Un răspuns la această interogație ne trimite la mediul în care s-a format cărturarul. Caracterul latinist al vieții culturale din Blaj este general acceptat în istoria culturii românești. Învățământul blăjan

¹⁵ I. Brezu, *Schiller la românii din Transilvania în 1848*, în „Studii de literatură română comparată”, II, Cluj-Napoca, 1973, p. 151-161.

¹⁶ N. Comșa, T. Seiceanu, *op.cit.*, p. 223.

¹⁷ I. Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania în 1848*, în „Studii de literatură română și comparată”, II, Cluj-Napoca, 1973, p. 118-141.

¹⁸ M. Anghelescu, *Preromantismul românesc (până la 1848)*, București, 1971, p. 223.

¹⁹ N. Pauleti, *op.cit.*, p. 23 și p. 388.

²⁰ *Ibidem*, p. 24-26 și p. 388.

²¹ *Ibidem*, p. 21-22.

²² *Ibidem*, p. 388.

²³ *Ibidem*, p. XXIX-XXX.

²⁴ N. Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974, p. 386.

– sub influența unirii religioase și dorinței oficialităților Imperiului Habsburgic de menținere a limbii latine ca limbă oficială, cât și a ideologiei naționale a românilor ardeleni – acordă o atenție specială limbii latine și culturii romane. Între 1830-1840 profesorii tineri ai Blajului au reușit să atenueze acest caracter latinist, dar totuși el rămâne viguros, deși influența romantică este tot mai puternică dublată și de redescoperirea lui Herder. Iată de ce, în mediul cultural blăjean are loc o simbioză interesantă între ideile romantice și orientările latiniste tributare Școlii Ardelene. De fapt, interesul pentru Antichitatea romană este transformat de romantici într-un motiv nostalgic, ce le amintește de măreția de odinioară; iar ideile herderiene, având în vedere particularitățile națiunii române din Transilvania, au dus la o apropiere de clasicitatea romană în baza ideii întoarcerii la izvoare.

Un alt răspuns la întrebarea ridicată, poate fi cel identificat de Ioan Chindriș care consideră că tristețea exilului pe țărmurile geto-dacice și nucleele de condensare „romantică” din *Metamorfozele* lui Ovidiu l-au atras în mod irezistibil pe hipersensibilul Nicolae Pauleti²⁵. Traducerea *Metamorfozelor* ovidiene la care se adaugă elegiile III și IV din prima carte a *Tristelor* au fost cuprinse de traducător într-un manuscris sub titlul *Oare câte fabule din a lui P. Ovide metamorphoseon. Traduse shi numai din inșeș a întaea compoziție descrise de Nicolae Pauleti. 1833*²⁶, fiind pentru prima dată publicate sub îngrijirea lui Ioan Chindriș. Traducătorul, în travaliul său, a urmărit nu atât redarea în totalitate a *Metamorfozelor*, vers cu vers, ci mai ales sesizarea esenței: dorința de aventură (Phaeton); răzvrătirea omului care cu prețul vieții, îndrăznește să sfideze forțe necunoscute (Icar); simbolul morții naturii și al renașterii ei (Prosepina); al poeziei desăvârșite ce devine un mijloc mobilizator, vital (Orfeu); al dragostei și respectului față de părinți (Myththa) etc., elemente ce fac, în multe cazuri, notă comună cu motivele îndrăgite de romantici.

În Blajul latinist, interes pentru creația ovidiană nu a manifestat doar Nicolae Pauleti. Exemplar este cazul unui alt preot, om de cultură și el, l-am numit pe Moise Sora Noac, ce a publicat, în 1839 traduceri din *Tristia* de Ovidiu în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*²⁷. Tot el este cel care realizează, mai târziu, o ămălcire din *Eclogele* lui Vergiliu rămasă în manuscris²⁸. Demersul său cultural și-l explică într-un mod original, ca un caz de conștiință. Dar, să dăm cuvântul cărturarului: „/.../ mulți și din cei mai mari vrură a mă descuraja d etraducerea virgiliană, zicând a fi mai ci cădînță unui preot a scrie predici ori catecheze decât a traduce opuri păgâne, însă, din contra mai mulți erau cei care la acest lucru greu mă îndemnară. Eu cugetând că prea amata mea națiune cărți de predici mai are și poate să mai aibă, ca să poată și dânsa lăuda cu un op atât de frumos, mă apucau de traducere/.../”²⁹. O astfel de justificare este posibilă și pentru traducerile lui Nicolae Pauleti din clasicitatea latină.

În tălmăcirea din opera poetului exilat pe țărmul Pontului Euxin, un punct de reper l-a constituit demersul lui Timotei Cipariu. Acesta, tânăr profesor, se apropie, prin anii 1382-1835, de *Metamorfozele* lui Ovidiu, realizând o traducere exemplară. Manuscrisul său, cu titlu *Matemorfosul lui Ovide*, a fost, probabil, cunoscut de alumnii blăjeni³⁰. Traducerea lui a constituit, în mod cert, un îndemn pentru elevul Nicolae

²⁵ N. Pauleti, *op.cit.*, p. XXXVII.

²⁶ N. Lascu, *op.cit.*, p. 396.

²⁷ N. Lascu, *op.cit.*, p. 397.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 103.

³⁰ *Ibidem*, p. 396.

Pauleti care a realizat una dintre cele mai consistente tălmăciri ovidiene din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Apropierea de clasici și de opera lor a avut o vizibilă influență asupra creației originale a poetului din Roșia. Afirmția noastră este vizibilă la fabulistul Nicolae Pauleti, chiar dacă dominante sunt mijloacele și metodele moderne, de la care s-au păstrat trei fabule: *Războiul iepurilor cu vulturii*, *Asinul purtătoriu de simulacru lui Isis* și *Furnica zburătoare*³¹. Influențe, datorate clasicismului, se constată și în descrierea caracterelor. Prin poezii precum: *Invidiosul*, *Orfana*, *Văduvul*³² scrise în 1839, Nicolae Pauleti devine, în literatura noastră, al doilea poet modern, după Barbu Paris Mumuleanu, preocupat de prezentarea caracterelor umane. Ultimul, în *Characteruri*, după o lungă *Precuvântare*, se oprește la câteva tipuri de caracter ilustrate de titlurile: *Cei mari*, *Lingușitorii*, *Scumpul*, *Lăudărosul* etc. El arată că este la curent cu operele lui Theophrast și La Bruyere, susținând că dorește să critice defectul în sine făcând abstracție de persoane³³. Nu se poate afirma că Nicolae Pauleti a intrat în contact direct cu opera lui Theophrast și La Bruyere, dar mai mult ca sigur, el a cercetat volumul lui Barbu Paris Mumuleanu, *Characteruri*, lucrare identificată în lista cu cărți, dorite de alumn, din care multe se aflau la Blaj³⁴.

După 1841, când se instalează preot la Făget, Nicolae Pauleti își reduce simțitor activitatea culturală. Mai are, însă forța necesară de a realiza o traducere în proză, datată 1846. Este vorba de romanul *Efesiaca* al lui Xenofon din Efes. L-a atras, probabil, peripețiile celor doi tineri efesieni (Anthia și Avrocoom) care – rămânând împreună – au reușit să învingă răzbunarea zeilor. Retras în parohia sa din Făget, nu departe de Cetatea de Baltă, Nicolae Pauleti l-a tradus sub titlul „*A lui Xenofon despre Antia și Avrocoom*”. Manuscrisul a rămas timp îndelung în posesia familiei fiind adus, prin bunăvoința lui Ioan Bianu, acolo unde îi este locul, la Biblioteca Academiei Române din București. După cum constată Maria P. Marinescu, Nicolae Pauleti este singurul traducător român al acestui roman, folosindu-se în demersul său, mai degrabă de una din edițiile greco-romane decât de original, având în vedere că Nicolae Pauleti a fost elev al Blajului latinist. Chiar identifică ediția folosită de el. Este vorba de cea a baronului Locella apărută la Viena în 1796³⁵.

Tălmăcirea romanului *Efesiaca* constituie un argument, ce susține ideea, că Nicolae Pauleti nu s-a rupt total de lumea muzelor, chiar dacă prin poziția geografică a parohiei sale era izolat de lumea culturală în care s-a format și activat. Dorința de a menține o punte de legătură cu această lume l-a determinat, probabil, să se aboneze la ziarul blăjean *Organul luminării* editat de Timotei Cipariu³⁶.

Nicolae Pauleti este cunoscut, în istoria culturii, mai ales ca folclorist. Iată de ce nu putem omite culegerea sa de folclor, pe de o parte datorită importanței sale în folcloristica românească, iar pe de alta, din dorința de cuprindere a întregii activități culturale a învățatului de la Roșia. Importanța culegerii este dată de cel puțin trei coordonate: reprezintă cea dintâi colecție de poezie populară românească culeasă pe

³¹ N. Pauleti, *op.cit.*, p. 33, 38-39, 40-41.

³² *Ibidem*, p. 42-43, 48-49, 51-52.

³³ I. Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. II, Galați, 1994, p. 128-129.

³⁴ I. Mârza, *Cinci liste cu cărți de la Nicolae Pauleti*, în „Apulum”, XXIV, p.278, poziția 101.

³⁵ Maria P. Marinescu, *Romanul Efesiaca a lui Xenofon din Efes în versiune românească a lui Nicolae Pauleti*, în „Revista Istorică Română”, XI-XII, 1941-1942, p. 349-357. Cf. și Paul Cernovodeanu, *Revista Istorică Română (1931-1947) Bibliografie critică*, București, 1977, p. 68.

³⁶ G. Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea*, vol. I, Cluj-Napoca, 1977, p. 78-79.

teren; a fost rodul activității unui fiu al satului, cunoscător al graiului și al oamenilor; culegerea (ce cuprinde 319 cântece și strigături) reprezintă prima monografie folclorică a unui sat românesc³⁷. Se ridică întrebarea, cine sau ce l-a determinat pe alumnul blăjean să culeagă poezie populară din satul natal? În mod cert acțiunea lui nu a fost un act de inițiativă proprie. Un argument în acest sens este dedicația de pe unul din caierele sale: „Cu aceasta îndeplinind pofta și porunca Ci[nstit] D[omniei] tale și grației Ci[nstit] D[omniei] tale comăndându-mă ...”³⁸. Prezența manuscrisului în biblioteca lui Timotei Cipariu, cu data de intrare (13/24 aprilie 1838), reprezintă un argument în favoarea ipotezei potrivit căreia Timotei Cipariu este cel care l-a îndemnat să culeagă poezie populară³⁹.

Culegerea cu titlul complet *Cântări și strigături românești de cari cântă fetele și ficiorii și strigă jucând, scrise de Nicolae Pauleti, în Roșia, în anul 1838*⁴⁰, este realizată într-un moment în care, în Transilvania, interesul pentru creația populară crește simțitor sub influența ideilor herderiene. La români, ideile herderiene au deschis perspective noi în conformitate cu aspirațiile proprii, de ordin social și național, care se acutizează pe măsură ce ne apropiem de anul 1848. Intelectualitatea românească resimte din plin starea grea în care se afla țărănimea din care se origina majoritatea. Iată de ce, acceptarea curentului general european, inițiat în vederea promovării și publicării folclorului, oglindește năzuințele progresiste românești de îmbunătățire a situației țărănimii, de care cărturarul român transilvănean, prin origini și legăturile sale, nu s-a îndepărtat niciodată. El asculta cu plăcere un cântec de joc sau o doină de jale, pe care le trăia și le simțea cu sufletul său de țăran.

Nu este de mirare că Timotei Cipariu s-a oprit asupra folclorului pe care l-a prețuit mult. Copilărit în satul Pănade (din apropierea Blajului), a cunoscut folclorul din casa părintească, după cum mărturisește în *Autobiografie*⁴¹, arătându-i, apoi, respect toată viața. Cunoscându-se interesul acestuia pentru folclor, putem accepta, ca certitudine, faptul că Nicolae Pauleti și-a realizat culegerea la îndemnul eruditului blăjean. Culeasă în 1838, ea pare să fie, însă și rezultat al apelului lui George Barițiu din *Foaie pentru minte, inimă și literatură* (7 mai 1838) când se publică articolul *De la redacție pentru semestrul al doilea*, în care se cere colaboratorilor să culeagă și să trimită creații populare⁴². Dar Nicolae Pauleti începe lucrul la culegerea încă din aprilie 1838 continuând în lunile de vară⁴³. Această constatare ne îndeamnă să susținem că nu apelul lui George Barițiu l-a determinat pe Nicolae Pauleti să culeagă folclor ci îndrumarea venită din partea lui Timotei Cipariu, care a avut o oarecare influență și asupra foii brașovene. Dar acest apel pare că l-a determinat pe alumnul blăjean să trimită o parte din manuscrisele lui George Barițiu. Astfel, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură* (26 februarie, 1839) se anunță în *Catalogul manuscriselor trimise la Foaie*, între altele, și *Versuri populare de N. P.* care nu poate fi altul decât Nicolae Pauleti⁴⁴. În

³⁷ I. Mușlea, *Nicolae Pauleti și culegerea lui de cântece și strigături din Roșia de Secaș*, în „Cercetări etnografice și de folclor”, vol. I, București, 1976, p. 143.

³⁸ *Ibidem*, p. 111.

³⁹ *Ibidem*, p. 126.

⁴⁰ N. Pauleti, *op.cit.*, p. 410.

⁴¹ M. Protase, *Timotei Cipariu. Copilăria și anii de studiu* în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Philologica”, fasc. 1, 1962, p. 94-99.

⁴² G. Em. Marica, *Foaia pentru minte, inimă și literatură. Bibliografie analitică cu un studiu monografic*, București, 1969, p. 96.

⁴³ O. Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p.61.

⁴⁴ *Ibidem*.

aceeași rubrică a apărut, mai târziu și *Kântece poporane de pe la Sibiiu din Ardeal* care au și fost publicate⁴⁵. Ele sunt de fapt patru poezii populare publicate fără nici o indicație asupra culegătorului. Ion Breazu și Ion Mușlea susțin, că cel care le-a cules și trimis nu este altul decât Nicolae Pauleti, ele fiind cele mai valoroase și autentice piese folclorice publicate în foaia brașoveană. Cu acestea încetează, pentru multă vreme, publicarea din colecția alumnului blăjean, aspect care intrigă, având în vedere programul *Foi pentru minte, inimă și literatură* de valorificare a folclorului, căci corespondența cu Timotei Cipariu, în mod cert, redactorul foii brașovene a fost informat de existența colecției lui Nicolae Pauleti care, probabil, a intrat în posesia eruditului filolog încă din 1838. La ea face referire într-o scrisoare către George Barițiu din 19/31 ianuarie 1845: „*M-au rugat [Ion Heliade Rădulescu n. n.] să-i trimeț culegerea ce o am de strigături și cântece populare, din care în ziua când au pornit [din Blaj] supt dejun io am cetit de l-am încântat dar io am alt gând cu ele..*”⁴⁶. Astfel, manuscrisele lui Nicolae Pauleti au zăcut, folosite de unii sau de alții, fără să fie nici măcar amintite, până când Alexandru Lupeanu-Melin le-a dat publicității, este adevărat, într-o formă incompletă⁴⁷. Culegerea a fost editată, în mod exemplar, de către Ion Mușlea și valorificată astfel după mai bine de un secol de la realizarea ei⁴⁸.

În cadrul culturii românești din „Vormărz”, Nicolae Pauleti a devenit, prin preocupările sale, un simbol al strănerii legăturilor, cel puțin la nivel cultural, între românii din cele trei provincii, pe linia eforturilor anterioare primei jumătăți a secolului al XIX-lea. De fapt, Blajul și profesorii lui au avut un rol important în apropierea culturală dintre români. Astfel, profesori blăjeni precum Ioan Costea (Nițu)⁴⁹, Vasile Bob Fabian, Iosif Manfi⁵⁰, Vasile Pop⁵¹ au activat, în deceniul al treilea al secolului al XIX-lea, la seminarul de la Socola, reorganizat de Veniamin Costache. Nesiguranța zilei de mâine datorată mișcării eteriste, a făcut ca acești cărturari blăjeni, cu excepția lui Vasile Bob Fabian, să părăsească Moldova⁵². Schimbul cultural dintre români, însă, nu a fost sistat, dimpotrivă el se amplifică după cum arată George Barițiu: „*tot în acei ani începură a se strecura încoace și produse literare românești din țara vecină, cu toată privegherea cu ochi de vultur a vameșilor. La Sibiu și de aici la Brașov intrau prin mijlocirea librăriei francezului Thierry, care avea o filială în București, și prin un comerciant, Minovici. Curierul românesc a lui Eliad venea prin poștă ca scrisoare*”⁵³. Nu trebuie uitate nici călătoriile unor intelectuali din Transilvania în Țara Românească. Memorabilă rămâne călătoria din iunie 1836, a lui Timotei Cipariu și George Barițiu. Cu ocazia șederii la București, vreme de aproape o lună, cei doi drumeți au cunoscut viața culturală de aici precum și reprezentanții de marcă ai acesteia: Iancu Văcărescu,

⁴⁵ G. Em. Marica, *op.cit.*, p. 96.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 410.

⁴⁷ *De pe Secaș. Cântece și strigături românești de cari cântă fetele și feciorii jucând. Scrise de Nicolae Pauleti din Roșia, în anul 1938*, Ediție de Al. Lupeanu-Melin, Blaj, 1927.

⁴⁸ *Cîntece și strigături românești de cari cântă fetele și feciorii jucând. Scrise de Nicolae Pauleti din Roșia, în anul 1938*, Ediție critică, Studiu introductiv de I. Mușlea, București, 1962.

⁴⁹ N. Comșa, T. Seiceanu, *op.cit.*, p. 72.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 58.

⁵¹ Vasile Pop, *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor la vremurile noastre. Sibiu, 1938*, Studiu introductiv, Ediție, Rezumat și Indice de E. Mârza și I. Mârza, Cluj-Napoca, 1995, p. 21-22.

⁵² I. Mârza, *Schimb cărturăresc interromânesc în Vormăz: profesori ardeleni la Iași (cercetări preliminare)*, în „Biblioteca și perenitatea culturii românești”, Iași, 1990.

⁵³ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pre 200 de ani în urmă*, vol. I, 1889, p. 410-411.

Cezar Bolliac, Ion Heliade-Rădulescu și alții⁵⁴. La această călătorie se adaugă, spre exemplu, și cea din 1838 a lui Ioan Rusu, în Moldova. La întoarcere, a adus la Blaj poeziile rămase de la Vasile Bob Fabian ce a fost înălțat, pentru meritele sale în ridicarea culturală a Moldovei, la rangul de paharnic⁵⁵. Să subliniem că legăturile tainice „pe la vama cucului” au rămas la fel de puternice cu atât mai mult cu cât ele au fost întreținute secole de-a rândul.

Pornind de la această stare de lucruri, trebuie să se admită existența, în „Vormăz”, a unor influențe culturale reciproce, din Principate în Transilvania și invers. Un argument este chiar atitudinea culturală a lui Nicolae Pauleti care, elev fiind, a dorit să cunoască și să asimileze tot ceea ce s-a scris românește, ca poezie în primul rând.

Încă din 1834, Nicolae Pauleti, elev în clasa a V-a gimnazială, începe să antologheze din poezii de dincolo de Carpați. Realizează o selecție „*din Anton Pann, Căntece de lume scrisă de Nicolae Paulethy, fiind poetă. Anul 1834, luna decemvr*”. A a⁵⁶ vut, probabil, la îndemână ediția „*Poezii deosebite sau căntece de lume* a lui Anton Pan, din care a copiat 40 de poezii. Din volumul *Poezii* apărut la Iași în 1836, precum și din publicațiile vremii, copiază 26 de poezii semnate de Gheorghe Asachi. De asemenea, manuscrisul cuprinde și poezii aparținând lui Ioan Heliade-Rădulescu, Iancu Văcărescu, Vasile Cârlova, Costache Conachi, Costache Negruzzi, Barbu Paris Mumuleanu, Cezar Bolliac etc. Se poate spune, că lista poezilor antologați cuprinde, în mare, totalitatea poezilor noștri la acea vreme.

Pe baza poeziilor antologate, dar și a listelor cu cărți copiate de același Nicolae Pauleti, putem afirma că alumnul blăjean a avut la dispoziție cărți și publicații de peste Carpați precum: *Gramatica* lui I. Heliade-Rădulescu; *Halimana sau 1001 de nopți* în traducerea lui Gherasim Gorjanu, București, 1836; Anton Pan, *Poezii deosebite sau căntece de lume*, București, 1831; Gheorghe Asachi, *Poezii*, Iași, 1836; *Curierul românesc* din anii 1838-1840; *Curierul de ambe sexe* din aceiași ani; *Dacia literară*; *Albina românească* din anii 1838-1840. Familiară îi era și *Gramatica românească sau observații gramaticești asupra limbei românești pentru școalele normale și gimnaziale* a lui Gheorghe Săulescu, tipărită la Iași în 1833⁵⁷.

Interesante sunt, de asemenea și pomenitele liste cu cărți copiate de alumnul blăjean. Ele reprezintă, de fapt, cărțile din tipografia lui Heliade-Rădulescu, din librăriile lui Ioan Romanov (București) și Dimitrie Bel (Iași), Cărțile pentru Teatrul Național din București, lucrările existente sub tipar în oficina lui Ion Heliade-Rădulescu și, în sfârșit, o parte din volumele bibliotecii Academiei Mihăilene din 1842⁵⁸. În mod aproape sigur, aceste liste au fost copiate de Nicolae Pauleti din publicațiile vremii, transilvănene, sau din afara arcului carpatic. Astfel, patru din cele cinci cataloage se găsesc în *Foaie pentru minte inimă și literatură*, într-o formă aproape identică⁵⁹.

Din cărțile cuprinse în aceste liste, Nicolae Pauleti a avut în mână, cel puțin volumele de poezii din care a antologat. Despre celelalte se poate spune că au circulat la Blaj, fiind cunoscute și de Nicolae Pauleti. Acest lucru este afirmat și de către Nicolae Albu, care subliniază, referindu-se la cărțile din lista lui Nicolae Pauleti, că „*ele existau*,

⁵⁴ V. Netea, *George Bariț, Viața și activitatea*, București, 1966, p. 49-55.

⁵⁵ I. Mârza, *op.cit.*, p. 427.

⁵⁶ N. Pauleti, *op.cit.*, p. XVII.

⁵⁷ I. Mârza, *Cinci liste cu cărți de la Nicolae Pauleti*, în „Apulum”, XXV, 1987, p. 269-282.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ G. Em. Marica, *op.cit.*, p. 166 și 171.

circulau, erau la îndemâna elevilor sau studenților din Blaj”⁶⁰. Dintre titlurile prezentate în aceste liste, se desprind traduceri din literatura universală (mai las franceză), prin care pătrund și în spațiul românesc, ideile occidentale. Lista cuprinde traduceri din Byron, Molière, Voltaire, Rousseau, Marmontel Blanchard și alții.⁶¹ La acestea se adaugă lucrări de gramatică precum cele semnate de Grigore Pleșoianu, Ion Heliade-Rădulescu, Ion Pop etc.⁶² Nu lipsește nici literatura populară. Alumnii blăjeni gustau cu plăcere acest gen literar. Ea este reprezentată de lucrări precum: *Istoria lui Arghir*, de Ioan Barac; *Istoria lui Alexandru Macedon, Priam și Tisbe*, de Vasile Aron și altele.⁶³ Nu trebuie uitate nici cărțile de istorie, geografie, drept, matematică, medicină⁶⁴.

Prin antologarea din poezii români, dar și din cele cinci liste de cărți pe care le-a copiat din dorința de a le procura, Nicolae Pauleti s-a orientat definitiv spre literatura românească de dincolo de Carpați. El este, de fapt, un simbol al întăririi legăturilor interomânești, determinată de evoluția societății românești ce se îndrepta, în mod firesc, spre împlinire națională.

Așadar, Nicolae Pauleti a desfășurat o activitate culturală aparte. Demersul său, în lumea muzelor, are câteva particularități care-i dau o anume semnificație. Învățând în exclusivitate la Blaj, el este produsul exclusiv al școlilor de acolo, al ambianței culturale ce a existat la Blaj în anii 1830-1840 ai secolului al XIX-lea. Aspirațiile sale reflectă năzuințele cercurilor intelectualilor blăjeni și, de ce nu, a întregii intelectualități românești transilvănene. Activitatea culturală și-a început-o timpuriu antologând, încă din 1834, din poezia de peste Carpați. A realizat, astfel, o antologie ce cuprinde aproape în totalitate poezii români ai vremii. Prin ea se demonstrează atașamentul alumnului blăjean față de poezia romantică și, în același timp, se argumentează strângerea legăturilor culturale dintre români. Interesante sunt și listele cu cărți copiate de Nicolae Pauleti în aceeași perioadă. Ele reflectă nivelul ideatic la care a ajuns autorul lor, dar sunt și argumente ale întăririi legăturilor între românii de o parte și de alta a Carpaților în perioada premergătoare a Revoluției de la 1848.

Dar, Nicolae Pauleti a fost și creator. A scris poezii în manieră romantică publicate mai ales în revista manuscrisă *Aurora*. De fapt, această revistă și mai ales poezia publicată în ea, este cunoscută doar prin manuscrisele lui Nicolae Pauleti, care a avut inspirația de a-și copia propriile poezii și creațiile mai reușite. Activismul lui cultural și traduceri din literatura universală cât și din clasicii antici. Remarcabile sunt traduceri din porziile lui Schiller, a *Metamorfozelor* ovidiene, a romanului *Efesiaca* a lui Xenofon din Efes tălmăcire realizată în proză. De fapt această traducere, din 1846, este ultima acțiune culturală a sa, acum preot în Făget. Prin traduceri sale, Nicolae Pauleti a ilustrat ambianța culturală din Blajul primei jumătăți a secolului trecut, în care, pe de o parte se observă orientarea spre valorile romantice, iar pe de alta, persistența elementelor clasice, latinizante; iată două caracteristici care imprimă un profil aparte centrului cultural de la confluența Târnavelor. Nu trebuie uitată nici activitatea de folclorist. Culegerea lui de folclor realizată în 1838 la Roșia de Secaș, satul său natal, se individualizează prin principiile moderne care au stat la baza realizării ei. Din păcate această culegere a avut neșansa-ca de altfel întreaga operă a lui Nicolae

⁶⁰ N. Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, București, 1971, p. 38.

⁶¹ I. Mârza, *op. cit.*, p. 271-272.

⁶² *Ibidem*, p. 277, pozițiile 55, 58, 59.

⁶³ *Ibidem*, p. 278, pozițiile 68, 80, 69.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 273-274.

Pauleti-să nu fie publicată la vremea ei ceea ce, susțin specialiștii, s-a reflectat negativ asupra folcloristicii românești.

Putem concluziona că Nicolae Pauleti a scris poezie originală influențată vizibil de preceptele preromantice, a realizat traduceri din literatura universală și din clasicii antici, a cules, pe teren, o interesantă culegere de cântece și strigături. Din toate acestea nu s-a publicat, în timpul vieții, decât foarte puțin. Ion Mușlea (1962) și mai apoi, Ioan Chindriș (1980) l-au redat circuitului istoriei culturii pe Nicolae Pauleti și opera sa. Interesant rămâne la Nicolae Pauleti faptul că, după ce a părăsit mediul în care s-a format (1841) devenind preot, încetează aproape total dar, explicabil ținând cont de poziția preotului, creația literară. Iată de ce se poate afirma că opera pauletiană a fost semnată, în mare măsură de tânăr aflat la vârsta acumulărilor care, dacă nu ar fi fost-spune Ioan Bianu-„*împiedicat prin necunoscute împrejurări neprielnice de a intra în mișcarea vie, literară a timpului*”⁶⁵, ar fi putut deveni, avându-se în vedere calitățile de care dispunea, o stea călăuzitoare a generației sale. Deși nu a fost să fie așa, totuși Nicolae Pauleti rămâne un cărturar ce trebuie cunoscut pentru a înțelege istoria culturii moderne în „Vormărz” căruia îi aparține.

CULTURAL MOBILITES AT THE ROMANIANS FROM TRANSYLVANIA IN „VORMĂRZ”: NICOLAE PAULETI (II)

Summary

Nicolae Pauleti developed a special cultural activity. His trajectory within the world of the muses shows certain features which confer it a particular importance. Born in Roșia de Secaș (Alba) in 1816-1817-1818, he completed his studies in Blaj, being the product of the local schools, of the local cultural atmosphere which existed in the town where the Târnava rivers meet, in the years '30s-'40s of the last century.

He began his cultural activity rather early, collecting in anthologies the poetry from the other side of Carpathians. It followed then his own creation which he made public in the manuscript magazine *Aurora* from which there.

⁶⁵ I. Bianu, *Nicolae Pauleti, popă românesc unit de sat și om de literă din Ardeal (1830-1848)*, în „Închinare lui Nicolae Iorga”, Cluj, 1931, p. 41.